

Nova metoda.

Dr. Fr. Detela.

Okrajnega učiteljstva konferenca je bila končana. Po konferenci je prišlo običajno kosilo, med kosilom običajne zdravice. Potem se je odpeljal gospod okrajni šolski nadzornik; za njim so odšli odličnjaki, ki so bili počastili učiteljstvo in se zdaj zanašali, da prineso poročila v novinah njih imena; tudi učitelji so se začeli razhajati, in nazadnje je obsedelo v živahnem razgovoru le še par tovarišev. Ti so reševali lepe nauke, ki so jih bili slišali, vsak s svojega stališča, eden vdan v neizprosno usodo, drugi nejevoljen, češ, da se oddaleč vse drugač vidí in da se ne sme meriti vse po enem kopitu. Brezpogojno navdušen je bil samo Josip Strnad, učitelj na enorazrednici v Malčah.

»Lepšega stanu ni,« je dejal.

»Manjšega plačila tudi ne,« je pripomnil tovariš Kos iz Peč.

»Je pač premalo idealizma,« je odgovoril Strnad in vlekel počasi dim iz smotke. »Delavec brez idealizma je tlačan.«

»Ti, Strnad,« je menil učitelj Gaber iz Podkraja, »predlagaj no pri prihodnji konferenci znižanje plač in zvišanje dela! Ti ne veš, kako se boš prikupil na merodajnih mestih.«

Strnad je zmignil z rameni, vzel smotko iz ust in začel razlagati, kako da on ravna, da nima nikdar nobenih težav ne z oblastvi in ne s starši; učencev pa da si boljših niti želeti ne more.

»Torej so vse drugačni kot drugod,« je dejal Kos.

»Kakšni pa so drugod?« se je zavzel Strnad in poslušal prezirljivo tovariša, ki je tožil, kako leni da so njegovi, kako razmišljeni in zaspani v šoli, ker prihajajo utrujeni od dolgega pota, od vročine in dela.

»Moji niso ne razmišljeni, ne zaspani,« je dejal Strnad. »Je treba pač zanimivo poučevati. Če je učitelj zaspan, zadremlejo učenci.«

»Hentaj te, Strnad,« je dejal Gaber, »ti se pa ne boš postaral, tako mlad in že tako moder. Jaz sedim zdaj na svojem četrtem mestu in poznam tri okraje; a posebnih razlik nisem nikjer zapazil; povsod so se dobili takšni, ki so lenarili, nagajali in legali.«

»Moji ne lažejo,« je dejal Strnad.

»Torej izjema, ki potrjuje moje pravilo, redki pravičniki med toliko grešniki.«

»Nikakor ne,« je zavračal Strnad. »Sami od sebe moji gotovo niso boljši od tvojih; ampak vzgojiti je treba mladino, da ne laže, vzgojiti. Čemu pa je šola?«

»In kako jo ti vzgajaš?«

»Prav enostavno. Jaz se vprašam: Zakaj lažejo učenci? Odgovor: Zato, ker se kazni boje. Kaj izvajaj učitelj iz tega? Da je treba prizanesti tistemu, ki prizna sam svojo krivdo. Če vidijo učenci, da resnica nikomur ne škodi in laž nikomur ne koristi, se navadijo resnico govoriti. Kako bi tudi mogel učitelj kaznovati učenca, ki resnico govori, takorekoč zato, ker resnico govori!«

»Kdor vse verjame, temu pač nihče ne laže,« je dejal Gaber.

»In kdor nič ne verjame, temu ne govori nihče resnice. Kaj si mora mladina o takem vzgojitelju misliti! Verjemita mi, tovariša, da so naši najstrožji sodniki ravno učenci; ti poznajo najbolje naše vrline in naše slabosti.«

Kos je menil, da ni tako lahko ločiti resnice od laži, kadar se vse vprek tožari.

»Moji se ne tožarijo,« je dejal z žaljivo mirnostjo Strnad. »Jih je treba pač odvaditi. Treba se je vprašati, kaj da je povod in nagib tožbam. Spoznali bomo, da zavist in škodoželjnost, napake, katere se morajo s korenino izrvati iz mladih src. Kdor pa tožbe rad posluša, jih bo vedno dosti slišal; a s tem se daje tožiteljem potuha, se potrjuje zavist, se odgajajo denuncijanti.«

»Gospodična, jaz bom plačal,« je dejal Gaber, in za njim je plačal Kos; oba sta se bila naveličala lepih naukov mladega tovariša.

Kmalu za njima je odšel tudi Strnad proti svojemu domu. »Zdajle zabavljata čez mene,« si je dejal. »Siromaka! Sta pač iz stare šole. Iz stare šole, to pove vse, to je sodba in obsodba, ki velja za vsakega umetnika; in kdo je bolj umetnik od učitelja, ki ne obrazuje samo teles, ampak tudi duše? A kako bo obrazoval dušo, če je ne pozna, če ni dušeslovec?« Zadovoljen je primerjal Strnad sebe s tovarišema in se tiho veselil svoje naprednosti. Onadva se držita stare, prašne ceste, on hodi svoja pota, nova pota. Oh, če bi bili vsi učitelji ali vsaj večina takšni! Kako hitro bi se izobrazil ves narod! Da, ves narod; zakaj pravi učitelj ne vzgaja samo otrok, ampak tudi starše. Kaj pomagajo vrline učiteljev, ako jih ovirajo napake staršev; kaj rodo-

vitna njiva in zdravo seme, če duši mlado žito bohotni plevel! Porvati je treba plevel. A preden se ga lotimo, ga moramo poznati. Plevica, ki ne loči plevela od pšenice, ruje oboje ali pusti oboje na njivi. Kdo pa pozna najbolj napake staršev? Gotovo otroci, ker jih imajo vedno pred očmi, ker pod njimi največ trpe. Kakor poznajo učenci najboljše vrline in slabosti svojih učiteljev, tako tudi otroci najboljše dobre in slabe lastnosti staršev.

Imenitna, prav izvirna misel je padla Strnadu v glavo in ga spomnila dr. J. Silovičeve razprave »Uzroci zločina«, kjer daje pisatelj zanemarjenim otrokom po kaznilnicah in prisilnih delavnicah besedo. »Evo,« pravi, »što on sam pripovijeda o svome životu!« ali: »Slušajmo ga, neka pripovijeda sam!« In kako poučno in zanimivo opisujejo ti mladički ovire in zapreke svoje vzgoje, vzroke svojih zablod! To je prava metoda, to nova pot. A zakaj naj bi imeli samo zanemarjeni otroci to pravico, to prednost? Enaka pravica za vse, in boljše je gotovo poprej izvedeti, kako se zanemarijo otroci, kot čakati, da se zanemarijo in potem vmes poseči, boljše preprečiti zlo kot kaznovati, boljše vzgajati po šolah kot po kaznilnicah.

Strnad si je mel roke v radosti nad novo mislijo in sklepal, da je ne razodene pred časom nikomur; zakaj če pridejo misli na jezik, jim zrastejo krila in noge; brezobzirni, sebični tovariši pa bi jih utegnili poloviti in za svoje prodati. Hvala Bogu, da se ni še spočela v nobeni glavi ta misel; čudno pa tudi, ko novotari dandanes vse, kar hoče kaj veljati. Učenci morajo pisati mnogo nalog, katerih ne razumejo; to bodo razumeli; ta bo zbudila med njimi zanimanje, med tovariši zavist, med vzgojeslovci pozornost. Kakor hitro se namreč ta metoda obnese, jo bo treba objaviti; drugač jo bo objavil kdo drugi; on pa ostane skrit, pozabljen. Res, da so Sokrata, ki ni sam ničesar pisal, proslavili njegovi učenci; a na svoje se Strnad ni mogel zanesti. Taka slava se mu je tudi pozna zdela, in dobra reč se sploh sama hvali.

Počitnice so Strnadu, ki je vedel, da se mora vsak novi načrt temeljito pretehtati, ravno prav prišle. A če je mislil, da bo res mnogo preudarjal, se je motil. Vsak trezni preudarek mu je odgnala želja, da bi vendar že mogel preizkusiti novo metodo, in motila ga je domišljija, ki mu je odpirala razgled v bodočnost in mu šepetala, da so drugod boljše plače, da služijo nekateri tovariši v lepših krajih, da stopi semtertja tudi kak okrajni šolski nadzornik v časni ali večni pokoj.

Seveda mu je prihajalo tudi na misel, da se morda stvar ne bo obnesla; a te pomisleke je

uspešno pobijal preudarek, da nove metode sicer res ne dosežajo vedno svojih namenov, tisti, ki jih uvajajo, pa vedno. Kaj pa odloki in odredbe visokih oblastev, ali se obnesejo vselej? In vendar se sodi uspešnost delovanja vedno po njih številu, tako da so zlasti neprimerne odredbe zelo priporočne, ker rode vedno novih.

Počitnice se zde učencem sploh, tu in tam pa tudi kakemu učitelju kratke. Strnadu so se vlekle brez konca. Mudilo se mu je namreč za preizkus načrta in ogibati se je moral družčine, da ne bi nehote razodel svojih misli. Če je zašel po naključju med tovariše, je pil malo, iz strahu, da ga bodo upijanili in mu izvabili skrivnost; tudi govoril je malo in oprezno. Takih zabav pa se vsak človek hitro naveliča.

Sčasoma pa vse mine, tako da smemo upati, da ućakamo, če Bog dá, tudi mi še konca sedanje vojne. Novo šolsko leto se je pričelo, in Strnad je hitel s popisovanjem, vpisovanjem, razdeljevanjem, urejevanjem in drugim posli, ki zadržujejo v začetku leta redni pouk. Ko pa je bil z razmišljeno nepotrpežljivostjo vse to dovršil, je šel na pravo delo. Pri srcu mu je bilo kakor siromaku, ki se ob smrtni postelji bogatega sorodnika že zelo nadeja, a še nekoliko boji.

Strnad je začel pripravljati najvišji oddelek svojih učencev na imenitno nalogo. Genljivo je opisoval, kako lepo in modro da je na tem svetu urejeno, da imajo otroci starše in starši zopet otroke, kako ljubeznivo da skrbe že drobne ptičice za svoje mladiče in kaj šele ljudje! Koliko noči da prečuje skrbna mati ob postelji svojega otroka, kako se trudi dobri oče od zore do mraka.

Otroci so pazljivo poslušali, in marsikateremu se je brala ganjenost z obraza. Dolgočasili so se samo starejšine v zadnjih klopeh, katerim so se te ptičice in te zgodbe znane zdele.

Med temi je sedel Hostnikov Pavel in premišljeval, kako bi sebi in sošolcem čas prikrajšal. Sporazumno je pokimal sosedu, in ko se je obrnil učitelj k tabli, je udaril z abecednikom tako moško ob klop, da je zbudil splošno pozornost.

»Kdo je to storil?« se je hitro obrnil učitelj.

»Jaz, gospod učitelj,« je vstal, ne Pavel, ampak njegov sosed Miha, ki je poznal vrline svojega učitelja. Začel se je opravičevati, da je ponevedoma zadel s knjigo ob klop.

»Da si to storil,« je dejal Strnad, »ni bilo lepo; je bilo nespodobno; ampak da si priznal svoj pregrešek, da ne tajiš in ne lažeš, to je hvalevredno. Zatorej te ne bom kaznoval. Ali boš še katerikrat?«

»Nikoli več,« je dejal Miha in sedel. Vstal pa je prvoletnik Francek, ki ni še poznal vrlin in slabosti svojega učitelja, in rekel je na glas, da Miha laže.

Strnad je takoj vedel, kaj mu je storiti. Če bi se namreč v preiskavo spuščal, bi bilo to zadoščenje nevoščljivemu tožniku, ki bi potem naprej tožaril. Kaj to, če je morda Francek resnico govoril! Ali je resnica, ki se govori iz grdega nagiba, lepa?

»Francek, Francek,« je dejal učitelj, »kaj govori iz tebe? Ali ne nevoščljivost in škodoželjnost? Ali si ti nejevoljen, ker sem jaz Mihu odpustil? Odkritosrčno prijateljstvo mora vladati v šoli; proč z zavistjo in zahrbtnostjo!«

Francek je napel usta in zmignil z rameni; sklenil pa je, in gotovo iskreneje kot Miha, da ne bo nikoli več nikogar zatožil. Če je učitelju prav, zakaj bi ne bilo meni? si je mislil in sedel. Pavel in Miha sta se mu muzala in mu korenje strgala izpod klopi.

»Idimo dalje!« je dejal Strnad, zadovoljen, da je odpustil skesanemu grešniku in zavrnil zavist, ki je bila pomolila iz mladega srca svojo ostudno glavo. »Slišali smo, kako se trudijo starši noč in dan za svoje otroke. Ali ni to lepo in hvalevredno? Kar pa je lepo in dobro in hvalevredno, to imenujemo vrline, dobre lastnosti.«

Otroci so to hitro razumeli in takoj ugenili in povedali sami, da je to vrlina, če je kdo priden, če je varčen, če rad moli; če je pa len, če zapravlja, če pije, to pa da so napake, slabosti. Strnad jim je potem razodel, da ni morebiti noben človek brez vsake vrline, brez napake pa gotovo nobeden; napake da imajo otroci, napake pa tudi starši, da celo učitelji; vrline in napake otrok da poznajo najbolje starši in učitelji, vrline in slabosti staršev pa otroci, in kot prvo šolsko nalogo naj sedaj učenci višjega oddelka opišejo vsak svoje starše; hvalijo naj, kar se jim zdi lepo in dobro, povedo pa tudi, če jim kakšna posebnost ne ugaja, če so starši prestrogi, če tepo otroke brez pravega vzroka, ne da bi vedeli otroci, zakaj. »Napis se glasi: Prva šolska naloga. Moji starši.«

Nalog se učenci višjih oddelkov sploh ne ve-sele; ta pa jim je še posebno presedala, ker se jim je zdela kočljiva in nevarna. A pisati je bilo treba. Kar je bilo bolj pretkanih, so si pomagali z vrlinami in pripovedovali, da so starši pridni, da so lepi, da imajo vrline. Hostnikov Pavel pa, ki se je svoje matere zelo bal, očeta pa ne tolikanj, je pisal odkritosrčno: »Vrline mojega očeta so štiri krave, trije konji, par volov, dve mački in največji pes v

vasi; posebnosti pa so časi čudne; mati jim pravijo pijana muha; jaz sem tudi enkrat tako rekel, pa sem bil tepen, brez pravega vzroka, ne da bi bil vedel, zakaj.«

Pavlova naloga se je zdela Strnadu dobra, otroško iskrena in zelo poučna; zato je v naslednji uri tudi pohvalil učenca. Siromak, ki ni mogel slutiti, da postane ta hvala za hvalilca in za hvaljenca usodna!

Da je bil namreč Pavel v šoli pohvaljen, je zvedel oče Hostnik še isti dan, in ta nenavadna in neverjetna novica mu je zbudila radovednost, da je začel popraševati, kako in zakaj. Izvedel je o imenitni šolski nalogi in začel iskati Pavlovega zvezka. S težkim trudom ga je našel in začel je brati pohvaljeni spis svojega sinka. Pri drugem stavku je že klel. Poklical je ženo, in oba sta se začela hudovati, ne toliko nad sinom kolikor nad učiteljem, ki daje takšne naloge. Pavla je mati pretepla, zopet ne da bi vedel siromak, zakaj; z učiteljem je hotel obračunati Hostnik sam. In Hostnik je bil nevaren nasprotnik, ker je imel mnogo vrlin. Kot premožen posestnik in daleč naokoli znan krčmar je bil tudi krajni šolski nadzornik. Izkazati se je tedaj moralo, ali ima krajno šolsko nadzorstvo sploh kaj veljave ali je samo brezplačna čast, kakršne se vsak politični človek sčasoma naveliča.

Ta krajni šolski nadzornik, odločen, a tudi previden mož, se je obrnil najprej do tistih očetov, ki niso imeli posebnih vrlin; in par otrok je bilo še tepenih po Pavlovem zgledu. Med starši pa se je pojavila močna struja proti učitelju Strnadu; zakaj tudi tisti, ki zdaj še niso bili prizadeti, so se bali, da pride vrsta tudi nanje, in Hostnik je poudarjal, da trpi ugled vseh očetov. »Če bi nam možem«, je dejal, »kak norec ukazal, da naj opišemo naša oblastva, našo vlado, njene vrline in slabosti, ali nas ne bodo vseh zaprli in pobesili? A najprej bi morali tistega, ki hujska ljudi proti oblastnikom.«

Strnad, ki ni slutil, kakšna nevihta da se zbira nad njegovo glavo, je premišljeval svoje zasluge na šolskem polju, se vdajal veselim nadam in hkrati krotil napuh, ki se zaslužnih mož tako rad poloti, ki jim nakoplje toliko sovraštva in zavisti. Zaslužen mož, ki hoče, da ga imajo ljudje radi, mora biti ponižen, tudi tedaj, če nima od svojih zaslug nikake koristi.

Napovedala se je seja krajnega šolskega sveta. Strnad se ni nadejal, da mu že zdaj izrečejo kakšno priznanje, vendar je premislil za vsak slučaj, kako se bo zahvalil. To je namreč važno vprašanje. Zahvala ne sme biti samozavestna, ker bi bila žaljiva, in ne preskromna; zakaj prevelika skromnost, ki

pričakuje takorekoč ugovora, je napuhu močno podobna. Najboljše se mu je zdelo, če bi rekel, da bi ne bil mogel tolikanj uspešno delovati, če bi mu ne stal na strani tako izobražen in za napredek goreč krajni šolski svet.

Člani krajnega šolskega sveta so prihajali počasi od treh strani, in učitelj Strnad jih je s sporazumljivo prijaznostjo sprejemal.

»Ali bo dolga?« je vprašal župnik župana predsednika in mu ponudil smotko.

»Nič nemara,« je dejal mož in vlekel z debelimi prsti smotko iz cigarnice.

»Začnimo!« je dejal zopet čez nekaj časa župnik. »Onih dveh najbrž ne bo.«

»Hostnik pride,« je dejal župan in utrnil z mezincem pepel s smotke, »ker je nekaj hud na gospoda učitelja.«

»Na mene?« se je zavzel Strnad, ki je bil vendar pohvalil Hostnikovega Pavla.

Komaj si je bil pripravil Strnad papir in pero za zapisnik, je prihrul Hostnik. Pozdravil ni nič, gledal je grdo, in stol je zaškripal pod njim tako srdito, da se je župan nehote odmeknil.

»Gospod Hostnik, eno smotko!« mu je molil župnik cigarnico.

»Hvala, gospod župnik! Ne morem, ne smem,« je hropel mož in iskal pravih besed za napad. Ker jih ni našel, je udaril ob mizo.

»Le udari, Hostnik!« je dejal predsednik. »V jezi to človeku dobro dé.«

»Ta Strnad!« je zavpil Hostnik.

»Kakšen Strnad?« je skočil Strnad pokoncu; žalitev mu je zbudila pogum. »Ali je to kak hlapec, kak cigan?«

»Gospod učitelj Strnad se reče,« je popravljal župnik, ki se je čudil, kaj da ta srditost pomenja.

Hostnik je vpil naprej, da tega on ne trpi, da bo tožil.

»Tako ne pridemo nikamor,« je miril župnik. »Povejte, gospod Hostnik, kaj Vam je na srcu!«

»Hu,« je rohnul Hostnik, »ali velja še četrta božja zapoved?«

»Seveda velja,« je dejal župnik, »ampak ne izpolnjuje se povsod.«

»In zakaj se ne izpolnjuje? Zaradi tega Strnada.«

»Gospoda Strnada, enkrat za vselej!« je dejal ostro učitelj in potrkal s svinčnikom ob mizo.

Prijaznemu posredovanju župnika in župana se je posrečilo naposled spraviti na dan, kar je težilo hudega Hostnika.

»Otroci naj pišejo o slabostih svojih staršev, kaj?« se je jezil Hostnik.

»In o vrlinah,« je poudaril učitelj. »Starši naj se potrudijo, da bodo videli otroci samo vrline; pa ne bo nobene jeze.«

»Ali so otroci naši sodniki?«

»In kakšni sodniki! Najstrožji sodniki so učitelju učenci, staršem otroci.«

»Mi učimo svoje otroke lepo in pošteno živeti.«

»Vsi ti lepi nauki se zde otrokom poleg slabih zgledov sama hinavščina.«

»Čemu sem pa jaz potlej nadzornik?« se je potrkal Hostnik ob prsi.

»Čemu?« ga je učil Strnad. »Krajni šolski nadzornik je zato postavljen, da nadzoruje, če se šolski prostori redno pometajo, če se okna in vrata dobro zapirajo in da se za zimo drva navozijo. To je Vaša naloga; o vzgoji in pouku pa nimate Vi, hvala Bogu! nič govoriti, ker nič ne umejete.«

»Ej, nekaj pa le umeje,« se je potegnil za Hostnika predsednik, ki mu učiteljev nastop ni ugajal. »Da take naloge niso za šolo, to je Hostnik razumel, Vi pa ne.«

»To je tudi moje mnenje,« je pogovarjal župnik, kateremu se je zdela naloga takisto neumestna in pogrešena; vendar ni bil tako hud. Sam namreč še ni bil prizadet; tudi se mu je učitelj Strnad smilil, in slednjič se mu je vsiljevala misel, če se ni morda držal učitelj pri svoji nalogi kakšnih novih navodil, če ni to morda najnovejša vzgojeslovna struja; saj se ne more nič vedeti.

Strnad se je držal svojih načel, Hostnik svojih; župan in župnik sta zaman mirila in pogovarjala; odločiti je morala višja oblast, in ta se je postavila, česar bi ne bil Strnad nikoli pričakoval, na Hostnikovo stališče. Zmagal je krajni šolski nadzornik. Strnada so premestili iz službenih ozirov, in izpolnovale so se bahate Hostnikove besede, da je bil on pred Strnadom v Malčah in da ostane v Malčah tudi še za njim.